

Riscurile erei digitale

Anastasia CIUPERCA

SNSPA, Facultatea de Administrație Publică

ciuperca.nastica@gmail.com

Rezumat:

*În lumea de astăzi dezvoltarea noilor tehnologii a provocat mari schimbări în viața oamenilor și a relațiilor existente în societate. Aceste tehnologii, în special în domeniul comunicațiilor și mass-media, au deschis o cale nouă în dezvoltarea umană și a avut un impact asupra diferitelor aspecte ale vieții personale și sociale. Noile tehnologii, în funcție de tipul de utilizare a acestora au un efect pozitiv și benefic, de asemenea pot avea, consecințe negative. Manipularea maselor prin intermediul internetului sau rețelelor de socializare, este unul dintre riscurile posibile. **Obiective:** Scopul acestei lucrări este acela de a oferi posibile soluții pentru problema existentă, și anume cea a manipulării maselor prin intermediul internetului și rețelelor de socializare. **Abordare:** Acest eseu s-a bazat pe o cercetare bibliografică a lucrărilor de specialitate care se concentrează pe tehnologii, comunicare digitală și manipulările în masă ale noii generații. **Rezultate:** Analiza detaliată a problemei manipulării maselor, propune câteva posibile soluții pentru prevenirea acesteia și educarea unei noi generații mai puțin vulnerabile la riscurile erei digitale.*

Cuvinte cheie: Tehnologii informaționale, internet, risc, manipulare.

Era digitală

Omenirea în secolul XXI a trecut în epoca societății post-industriale așa numită societatea informațională, ceea ce presupune dezvoltarea tehnologiilor, prin evoluția inteligenței umane. Sunt dezvoltate noi tehnologii cu ajutorul cărora viața devine mai ușoară și confortabilă. Ritmul lor rapid de extindere a făcut necesară apariția unui *calculator* în fiecare casă către anii 2000, cum a și prognozat fondatorul companiei IT – „Apple”, Steve Jobs.

Mai mult decât atât, dimensiunile unui calculator a trecut rapid prin numeroase transformări, de la o mașinărie uriașă, care ocupa o camera întreagă, uneori de 50 de metri pătrați, ajungând acum la un sistem portabil, foarte ușor, care poate fi pus într-un rucsac și care poate furniza informații necesare într-un ritm care se măsoară în secunde. Tehnologie *touchscreen* părea acum doar cinci ani să fie ceva fantastic și

imposibil, iar astăzi fiecare al doilea locuitor al unui oraș mare folosește zilnic un dispozitiv cu un ecran tactil.

Noile dispozitive înlocuiesc forța umană, fabricile devenind parțial robotizate. Procesele de creare au devenit mai rapide, eliminând factorul uman din lucrul mecanic, fabricile, uzinele au micșorat considerabil factorul erorii umane din producție. Mecanizarea nu este un pericol pentru angajați pentru că întotdeauna vor exista domenii în care prezența umană este esențială, de exemplu în sistemul instituțiilor preșcolare.

Deja a devenit imposibil să ne imaginăm o persoană care nu ar folosi tehnologiile informaționale, în mod direct sau indirect. Calculatoare și gadget-urile electronice au devenit o parte a vieții noastre și au schimbat semnificativ rutina zilnică. Încet, încet cărțile tipărite din mâinile cititorilor din metrou, sunt înlocuite de kindle-uri, jurnalele pentru notițe ale studenților sunt înlocuite cu leptopuri, iar chestionarele sunt trecute în format digital, online sau pe tablete așa cum le vedem folosite pe larg în România de companiile producătoare de țigări.

Schimbarea nu se produce doar în lumea informațională ea este în fiecare din noi. Oamenii petrec din ce în ce mai mult timp liber în fața ecranului. Acum nu mai este la „modă” să apelezi la un prieten pentru a afla o anumită informație, majoritatea caută răspunsuri cu ajutorul motoarelor de căutare cum sunt Google, Yandex sau Yahoo.

În paralel se schimbă și societatea în care trăim, instituțiile publice înlocuiesc metodele vechi cu tehnologii informaționale, ce le schimbat radical activitatea. Calculatoarele sunt utilizate în diferite domenii precum medicină, economie, agricultură, cercetare științifică, industrie, prognozare și formare.

Calculatorul a fost creat ca asistent al omului, pentru a-i ușura și eficientiza munca. Între timp noile tehnologii au înlocuit forța de muncă umană în diferite domenii, dovedindu-se mai precise și mult mai eficiente.

România a intrat într-un proces de de-birocratizare a instituțiilor publice, prin numeroase proiecte finanțate de Uniunea Europeană. Scopul acestor proiecte este de a asigura transparența, de a spori eficiența și a mări eficacitatea instituțiilor publice din România, și acest lucru poate fi posibil doar cu ajutorul tehnologiilor moderne.

Pentru a proteja cetățenii poliția folosește o serie de programe, care vin în ajutor, pentru a identifica locația persoanelor ce sunt în căutare, pentru a detecta adevărul în cadrul unei anchete, pentru a combate criminalitatea și multe altele.

Dezvoltarea și îmbunătățirea calității medicinei moderne și a ingineriei genetice de asemenea a fost posibilă datorită tehnologiei informaționale în activități precum scanarea întregului organism uman, diagnosticarea maladiei și administrarea de precizie a tratamentului. Operațiile de transplant ale organelor interne vitale precum inima, plămânii sau rinichii sunt practicate din ce în ce mai des, inclusiv datorită suportului pe care îl conferă noile tehnologii, acolo unde medicina și proiectarea de soft au creat tehnică medicală performantă.

De asemenea, este important de menționat că în prezent aproape toate țările din lume prognozează date meteorologice cu ajutorul super-calculatoarelor, capabile să proceseze miliarde de operațiuni pe secundă.

Noile tehnologii au intrat și în viața academică, ferm înrădăcinate în procesul educațional. Datorită internetului, elevii și profesorii au acces la cele mai mari

arhive, și biblioteci din lume. Învățământul la distanță a devenit o opțiune pentru cei care au timp liber limitat dar vor să-și continue studiile, iar multe universități de top oferă cursuri disponibile la ele pe site, unele chiar gratuite, la care nu am putea avea acces fără platforme online. Posibilitățile oferite de internet în educație, face procesul de învățare mai accesibil și mai rapid pentru orice utilizator din rețea. Condițiile pentru studii sunt create astfel, încât indiferent de localizarea geografică, nivelul financiar, nivelul educațional pe care îl deține utilizatorul, el poate obține cunoștințele necesare în domeniul interesat. Profesorii pot lucra într-o rețea nu numai cu elevii, dar, și să colaboreze cu colegii din întreaga lume.

Internetul este principala sursă pentru o varietate de informații, precum și un instrument excelent pentru a construi propria afacere. Vorbind în general, tehnologia informațională oferă omului modern, un număr foarte mare de posibilități și dacă sunt utilizate în mod corect poate aduce doar beneficii..

În lumea de astăzi dezvoltarea noilor tehnologii a provocat mari schimbări în viața oamenilor și a relațiilor existente în societate. Aceste tehnologii, în special în domeniul comunicațiilor și mass-media, au deschis o ușă nouă în dezvoltarea umană și au avut un impact asupra diferitelor aspecte ale vieții personale și sociale. Noile tehnologii, în funcție de tipul de utilizare a acestora au un efect pozitiv și benefic, de asemenea pot avea, consecințe negative.

Ne putem simți copleșiți și neputincioși în fața acestei avalanșe de informații, devine din ce în ce mai greu discernem știrile adevărate de minciună, informațiile obiective sau manipulatorii. Încrederea pe care o acordăm surselor de informare poate deveni periculoasă.

Cei din noua generație sunt cei mai expuși la greșeli, pentru că sunt primii care trebuie să înfrunte această problemă. Au fost crescuți cu PC-urile în față și cu telefoanele mobile în buzunar. Educația pentru cultura informațională, pe care nu au primit-o la timpul potrivit i-a făcut vulnerabili la *manipulări*.

Manipularea

Ce fel de haine se poartă astăzi, ce produse noi pot fi cumpărate în supermarket, care este cel mai popular telefon mobil, la ce film să mergi în weekend. În fiecare zi, ne punem întrebări similare. Dacă alegerea nu este a noastră, dar impusă din exterior? Câteodată nu suntem conștienți de cât de ușor putem fi manipulați.

Ce informație există în subconștientul oamenilor? Cuvinte, imagini și sunete pe care le-au auzit sau văzut în trecut. Fiecare parte din viața trăită de ei, este depusă în subconștient ca într-o pușculiță cu monede. Oamenii cumpără lucruri despre care au „auzit“, și ei nici măcar nu înțeleg ce se întâmplă.

Intellectualii din toate colțurile lumii cercetează conceptul manipulării conștiințelor în masă, aducând diferite argumente. Cu toate acestea, toți sunt de acord asupra unui singur lucru - manipularea conștiinței umane este un mod de acțiune, pentru a influența decizia finală sau de a convinge omul într-un anumit lucru. Problema de influență asupra opiniei publice a devenit deosebit de importantă cu apariția *mass-mediei*. Manipularea conștiinței de masă se realizează cu ajutorul canalelor de televiziune, radioului, ziarelor, rețelelor sociale și mai nou prin *internet*.

Publicitatea determină în mare măsură imaginea și stilul de viață, în mod inevitabil, are un impact asupra gândirii oamenilor. Publicitatea arată, le sugerează oamenilor cum să acționeze, ce decizii să ia într-o situație dată. Ea determină ce este bine și ce este rău, cum trebuie să fii. Toată lumea, chiar și fără să-și dea seama, se află sub influența publicității. Oamenii nu observă, cum ea acționează asupra lor. Într-un oarecare sens au devenit sclavii progresul științific și tehnic, și publicitate cu îndemânare se folosește de acest lucru. Este cunoscut faptul că publicitatea, în scopul de a atrage atenția, poate influența starea psihologică a oamenilor.

Miile de pliante împărțite pe stradă, sutele de pancarte colorate, zecile de panouri digitale care pâlpâie și sustrag atenția, astea se regăsesc în toate orașele lumii. Marketingul este un concept bine cunoscut încă din secolul trecut, a fost denumit ca știința și arta de a convinge clienții să cumpere, iar de fapt este la fel o formă de manipulare în masă. Văzând de o sută de ori un obiect în fața ochilor, el rămâne în subconștient. La următoarea vizită în supermarket clientul instinctiv va tinde să ia produsul văzut în reclamă, care pare să fie atât de cunoscut. Oamenii pare că s-au acomodat cu această idee de a fi manipulați în cumpărarea hainelor, alimentelor sau produselor tehnice pentru că asta ține de deciziile neimportante, pentru care nu ar vrea să piardă prea mult timp. O problemă mai mare este atunci când manipularea intervine în alegeri care pot afecta o societate întreagă.

Oamenii joacă un rol activ și decisiv în procesul politic modern. Conștiința de masă, care de regulă este contrară cu conștiința rațională a unui individ, este înzestrată cu caracteristici care permit să gestioneze cu ușurință masele, în special printr-o acțiune de manipulare. De acest aspect se folosesc politicienii, pentru a scoate un beneficiu propriu.

Fenomenul influențării mass-mediei asupra minților oamenilor constă în faptul că astăzi, el joacă un rol fundamental în construirea imaginii asupra lumii înconjurătoare. Evadarea de la realitate pe care și-au creat-o oamenii, îi face să cadă pradă a unei alte fantezii, din motiv că nu au din ce să aleagă. Mass-media cochetează cu publicul, oferindu-i tot ce este mai "delicios". Ea extrage părțile cele mai colorate, devalorizând celelalte componente ca fiind mai puțin gustoase și strălucitoare. Informațiile obiective pot părea prea seci și nu mai sunt prezentate. Un rol important în acest proces este jucat de responsabilitate socială, imparțialitatea jurnalistului, viziunea lui, înțelegerea situației actuale, și subiectivitatea percepției.

Situația este agravată și de modul de prezentare a informațiilor, înlocuirea transmisiunilor directe cu montajul video, face mai ușor procesul de modelare a produsului final, destinat publicului larg. Iar deseori în vizorul jurnaliștilor, cercetătorilor, istoricilor ajunge doar o parte din informație, iar componentele care lipsesc, mai târziu sunt pur și simplu intuite. În acest sens, mass-mediei are toate uneltele la îndemână pentru a influența stările de spirit, prin crearea unor mituri.

Aceste produse artificiale propagate de mass-media ajung în conștiința și subconștientul oamenilor. Datorită prezenței continue și legăturii cu realitatea, ea este percepută ca o autoritate incontestabilă. Ascunzându-se sub "adevăr", miturile moderne de propagandă mistifica realitatea, generează o falsă percepție. Acest lucru poate fi ușor văzut în cazul unor astfel de mituri grandioase ca „viitorul luminos al omenii va fi comunismul” și altele asemenea. Este necesar să menționăm faptul că

crearea și menținerea lor a fost posibilă cu ajutorul mass-mediei. Într-un stat totalitar controlul asupra mass-media este simplificată, prin faptul că statul deține și controlează toate sursele de mass-media și controlează producția lor. Aceste state au limitat accesul la mass-media străină, prin cenzurarea sau oprirea noutăților și interdicția importurilor de ziare din străinătate.

Extinderea metodelor de comunicare facilitează condițiile în care politicienii pot să manipuleze masele și să-și îndeplinească scopul. În paralel cresc și mișcările civice, care nu doresc să fie mințite și care tind să afle adevărul. Această situație este foarte vizibilă în contextul evenimentelor care continuă pe teritoriul Ucrainei. În orice caz, înțelegerea situației obiective este imperativă pentru a sesiza pericolul, pentru a-l preveni sau stabili posibile modalitățile de a ieși din această criză.

Este necesar să înțelegem puterea internetului în ziua de azi. Treptat comunicarea prin mass-media (în special TV-ului) trece pe locul doi. Există câteva motive ce explică acest proces. În primul rând, pentru nimeni nu mai este un secret, că unele canale pot fi părtinitoare atunci când transmit. Persoanele care doresc să vadă imaginea completă a evenimentelor, apelează la internet. Cu toate acestea, este important să se țină cont de categoria utilizatorilor de internet, și care este numărul acestora.

În al doilea rând, există posibilitatea de a participa activ în discuția asupra unui eveniment, apărut în rețea. Societatea modernă treptat se obișnuiește să-și exprime deschis opinia, să aducă argumente și să intre în dezbateri. Aceasta este una dintre caracteristicile noii generații. Datorită acestei puteri informaționale a internetului, folosirea lui în diferite scopuri, este direcționată către noua generație.

În plus, o mare parte din evenimente și subiecte nu ajung să fie redade de canalele de televiziune, iar internetul oferă suficient spațiu pentru cel care generează știrea, dar și libertate de a alege subiectul și sursa pentru consumator.

În funcție de situație, manipularea este direcționată în ideea de a calma reacțiile oamenilor, sau sunt situații în care provoacă masele la agresivitate. Valul de manipulări prin intermediul internetului pot fi provocate pe termen scurt, de regulă în cadrul evenimentelor mai puțin valoroase, sau pe termen lung, pentru a denatura situația în țară sau a schimba opinia publică asupra politicii.

Exemplul Ucrainei este unul potrivit pentru a explica cum funcționează mecanismul manipulării maselor cu ajutorul mass-mediei. Se produce un singur eveniment, presa aflată la fața locului preia informația și creează o știre. În funcție de țara în care va fi difuzată știrea, de interesul politic, în funcție de strategia țării și a altor factori, această știre poate fi modelată în așa fel încât oamenii să afle ceea ce este convenabil statului. Deseori se întâmplă ca același eveniment să fi relatat în țări diferite, punându-se accentul pe aspecte diferite.

Evoluțiile evenimentelor desfășurate în Ucraina arată în mod clar situația, atunci când grupuri de politicieni, profitând de multiplele manipulări, au mobilizat poporul, îndreptându-și forțele către începerea unui război între două popoare care de-a lungul timpului au avut relații foarte apropiate.

Acum câțiva ani, spațiul virtual a căpătat o nouă dimensiune, al cărui nume este rețelele de socializare. Rețelele de socializare creează o lume a iluziilor, în cazul în care toată lumea poate găsi pentru ei înșiși mirajul care le va satisface slăbiciunea.

Este un loc în care fricoșii prind curaj, zgârciții devin darnici, e locul unde oamenii par a fi ideali. În aceste rețele, oricine își poate crea o imagine care nu ar avea nici o legătură cu persoana reală.

Continuând această serie, putem spune că o comunicare în rețele de socializare este mult mai simplă decât comunicare în realitate. Efortul depus de participanții dialogului este unul mic, se folosesc pe larg prescurtările, discuția poate fi începută și întreruptă în orice moment. Participanții se simt în siguranță și încrezători datorită faptului că stau în fața monitorului și nu a unei persoane reale.

Oricine poate cădea pradă acestei capcane în care viața pare a fi mai simplă și ușoară, în care totul la ce au visat oamenii este atât de aproape. Și înfricoșător nu este că a fost creată o capcană pentru a satisface orice slăbiciune umană și toate dorințele, dar că această lume virtuală pătrunde în mod activ în viața reală.

În ultimii ani, Facebook-ul a devenit extrem de popular printre utilizatorii serviciilor de internet. Un număr foarte mare de utilizatori al internetului au apreciat toate beneficiile rețelelor sociale prin înregistrarea unui cont. El a căpătat popularitate datorită posibilității de a fi mereu în rețea, de a încărca poze, video la mari viteze, și comunicării între utilizatorii rețelei. Pe lângă toate, este prevăzută posibilitatea de a deține un micro-blog de către utilizatori. La fel utilizatorii au oportunitatea de a crea postări, de a scrie despre ce gândesc. Rețeaua înglobează miile de bloguri într-un singur loc, le separă pe grupuri de interes devenind imposibil de ignorat.

Toate aceste beneficii și multe altele mai puțin importante precum (ușurința de interacționare, popularitatea, interfața prietenoasă, nivelul ridicat de asistență pentru clienți, posibilitatea de a personaliza setările) a făcut ca rețelele de socializare să fie cele mai vizitate site-uri pe Internet.

Cu toate acestea, în ciuda numeroaselor avantaje, aceste site-uri populare au pericolele lor; securitatea datelor și confidențialitatea, încălcarea spațiului personal, prin monitorizare a diferitor gadget-uri, spargerea parolelor, expunerea la pagini „sugerate”, dar și unele mai puțin vizibile cum sunt irosirea timpului și nevoia de a le monitoriza continuu, produc efecte negative și asupra organismului uman prin reducerea timpului de odihnă, creșterea nivelului de stres și anxietate (dovedite de multiple cercetări) dar și manipularea utilizatorilor.

Aceste pârghii de control i-au împins pe politicieni să utilizeze rețelele de socializare. În ziua de astăzi aproape toți politicienii, liderii mișcărilor sociale, dețin o pagină pe Facebook. Deoarece Facebook-ul este un site privat, politicienii își permit să facă diverse postări neoficiale, comunicând cu utilizatorii. Acest lucru pe de o parte îi aproprie de cetățenii de rând, care sunt potențialii alegători, iar pe de alta îi manipulează atent și cu discreție.

În aceeași categorie pot fi puse Twitter-ul, VKontakte (omologul rus al Facebook-ului). Acestea nu sunt doar platforme de schimb de informații, dar și mijloace de denaturare a ei.

Rețelele de socializare permit transmiterea informației necenzurate, și răspândirea ei cu o viteză accelerată în rândul utilizatorilor. Dacă ar fi să comparăm, o știre din mass-media, care până la apariția ei la televizor, trece mai multe filtre începând cu autorul articolului, redactor, redactor-șef, în rețele de socializare

drumul este mai scurt, este o singură persoană care gestionează acest proces. Într-un astfel de mediu există mai multe șanse să ducă la apariția unor informații eronate. Un element esențial care face diferența între aceste două, este că în mass-media este mai ușor de gestionat răspândirea noutății decât în internet.

Pentru noua generație ziarele reprezintă o aluzie la secolului trecut, ei se abonează la sursele necesare direct pe Facebook, unde notificările apar în paralel sau chiar mai rapid decât cele în format tipărit. De acolo află despre evenimentele culturale petrecute în țară, oraș, despre evenimente academice organizate de școli, universități sau ONG-uri, și tot de acolo află despre ultimele modificări în guvern sau parlament.

Datorită Facebook-ului știrea privind modificarea unei legi de către guvernul României, a fost popularizată în câteva ore la mii de utilizatori. În decursul zilei următoare deja sute de mii au aflat noutatea respectivă, formându-și o opinie despre cele întâmplate.

Tot în rețeaua de socializare s-au creat mai multe grupuri ce îndemnau cetățenii să iasă în stradă, iar în urma acestui apel un val de proteste uriaș a cuprins marile orașe ale României în decursul câtorva săptămâni. Influența Facebook-ului a devenit realitate. Acest lucru a fost demonstrat de către cetățenii români care au ieșit la proteste, mulți dintre care au ieșit cu un anumit scop cu o idee bine argumentată, iar alții au ieșit fiind influențați.

Pe toată perioada mitingurilor vremea a fost una foarte geroasă. Dar nici acest factor nu a împiedicat sute de mii de oameni să iasă în stradă zilnic în decursul mai multor săptămâni. Apare o simplă întrebare dacă într-adevăr poporul român este atât de activ civic și dorește ca țara să aibă un viitor prosper, sau totuși acești oameni au ieșit sub manipularea elegantă a unor puteri invizibile cetățeanului de rând?

Evident că vom primi răspuns la acesta întrebare, dacă vom primi vreodată, mult mai târziu. Dosarele de acest fel sunt păstrate secrete pe o perioadă de 50 de ani, pentru că toate evenimentele de acest fel au un scop, și nimic nu trece neobservat. Dar până atunci este necesar să găsim o modalitate de a preveni manipularea în masă.

Libertatea în creativitate pe care o promovează internetul, uneori aduce urmări grave în rândul celor mai mici utilizatori. O nouă joc care a devenit viral în rețeaua de socializare rusă, denumită „balena albastră”, a provocat numeroase victime printre adolescenți.

Balena Albastră este un joc din mediul online care manipulează pe tineri să completeze 50 de sarcini, pe parcursul a 50 de zile. Participanții acestui joc sunt obligați la unele sarcini care nu sunt simple și cele mai multe au implicații dăunătoare pentru o minte încă fragedă. Sarcinile respective constau în încrustarea pe pielea a tot felul de inscripții și desene, vizionarea filmelor horror și trezirea la ore neobișnuite din noapte. Această influență negativă asupra copiilor, de a avea un stil de viață nesănătos și expunerea în pericol, accentuează starea de neliniște inițială, promovând în rândul unora, cu un spirit mai puțin puternic și gânduri sinucigașe.

În spatele acestui joc există o persoană care gestionează și comunică cu participantul, el este denumit „administrator”, are funcția de a îndruma la îndeplinirea sarcinilor. Copilul o dată ce intră în acest joc, cade într-o capcană. În caz că copilul din diferite motive vrea să părăsească joaca, administratorul insistă la imposibilitatea

părăsirii lui, iar în momentul în care jucătorii ezită să facă ceea ce li se cere, acesta recurge la amenințări asupra lor și asupra familiei lor.

Balena albastră a provocat sinuciderea a sute de copii din Rusia, Moldova și recent România. Acest exemplu ne demonstrează cât de nepregătiți sunt adolescenții la manipulări, și că societatea nu are nevoie de alte exemple pentru a începe prevenirea acestui pericol.

Posibila rezolvare

Am pășit în epoca tehnologiei informaționale, iar omenirea nu va fi în măsură să renunțe la progresul tehnologic, datorită creșterii dinamice și dorința pentru o viață lungă, protejată și confortabilă. Prin urmare, oamenii trebuie să înțeleagă în mod clar formele pozitive și negative ale impactului acestor tehnologii asupra vieții societății.

Dezvoltarea tehnologiilor inovatoare este un domeniu important și captivant al activității umane. Apariția internetului a schimbat radical viața omului.

Și totuși tehnologia informațională adesea este folosită pentru a face rău omului. Unul dintre cele mai mari pericole produse de internet este manipularea maselor. Și ca să nu agravăm situația, problema trebuie rezolvată cât mai curând.

O posibilă rezolvare include implicarea activă a părinților în educarea noii generații. În ziua de astăzi copii folosesc diferite gadget-uri încă până a merge la școală. Supravegherea și educarea copiilor este cheia succesului. Legătura dintre părinți și copiii este foarte importantă, îndeosebi în perioada fragilă a copilului. Copii au o mare încredere în părinți, și asta e o oportunitate pentru educarea și explicarea lumii digitale.

Copiii de mici încep să-și creeze unele obiceiuri, și părinții sunt obligați să se implice activ, pentru a crește o generație rezistentă la manipulări. Este datoria lor să explice ce este internetul, cum funcționează și ce pericole ascund rețelele de socializare.

O altă soluție constă în educarea culturii informaționale pe perioada gimnaziului și liceului. În cadrul învățământului școlar la ora de informatică trebuie incluse mai multe ore privind riscurile internetului. Semnalarea posibilităților de risc la care sunt expuși le va fi utilă și îi va proteja de eventualele probleme, iar detalierea și exemplificarea situațiilor din viața reală va face ca profesorii să fie credibili, și informația să fie mai ușor acceptată de adolescenți.

A treia și cea mai simplă soluție este regula celor trei. După aflarea unei știri sau informații de orice fel, ea trebuie verificată în minim trei surse. Este o regulă pe cât de simplă pe atât de efektivă, sursele de informare alternativă cresc probabilitatea de a afla adevărul.

Pentru nu a agrava situația, problema manipulării poate fi rezolvată, urmând acești pași simpli.

Bibliografie

- Carr, N. (2012), *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*, traducere din engleză de Dan Crăciun, editura Publica, pag. 267–293.
- Dincă D.V., *Perspective privind instituția prefectului din România*.
- Dumitrică, C.D. (2016), *Dezvoltare urbană inteligentă (DUI)*, publicată în Sesiunea de comunicări științifice „Orașul Inteligent”, Ediția a III-a, Editura Pro Universitaria, București, pag. 207–212.
- Friedman, T.L. (2007), *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century*, traducere din engleză de Dan Nicolaie Popescu, Dorin Nistor, Mirela Mircea, Raluca Mărincean, editura Polirom, Iași, pag. 169–192.
- Gladwell, M. (2004), *The Tipping Point: How Little Things Can Make a Big Difference*, traducere din engleză Maria Cingariu, Anca Ghibu, editura Andreco Educational, București, pag. 161–183.
- Gleick, J. (2012), *The Information: A History, A Theory, A Flood*, traducere din engleză de Dan Crăciun, editura Publica, pag. 509–527.
- Rheingold, H.(2005), *Howard rheingold: Smart mobs the next social revolution*, traducere din engleză de Mihai Popescu, Mihaela Radu, Florina-Raluca Filimon, editura Andreco Educational, pag. 109–139.
- Tapscott, D. (2011), *Grown up digital: How the generation is changing your world*, traducere din engleză de Ioana Calen, editura Publica, pag. 405–447.
- Vrabie, C. (2016), *Elemente de e-guvernare*, publicată de editura Pro Universitaria, București.